

УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА ТА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

твори

У цьому класі на уроках української літератури вдосконалюються вміння й оцінювати риси літературних героїв, висловлювати власну думку про них, зіставляти двох героїв одного твору для виявлення спільного й відмінного в їхніх характерах, а також авторського ставлення до них; вміння визначати родові й жанрові ознаки твору, що вивчається; давати письмову розгорнуту відповідь на поставлене питання. Учні вчать визначати ідейно-художню роль елементів сюжету (експозиції, зав'язки, кульмінації, розв'язки) та засобів художньої виразності (тропів) у творі. Особлива увага приділяється характеристиці та порівнянню тематики й проблематики, сюжету різних творів. Як вид письмової роботи у цьому класі пропонується і написання складного плану характеристики образів, роздуму над проблемами, порушеними у художньому творі. Основним жанром твору у цьому класі стає твір-роздум. Темі, які пропонуються у цьому класі, зорієнтовані на розкриття ідейного змісту та проблематики художнього твору, формування навичок самостійного аналізу.

Уславлення патріотизму українського козацтва в народних думах

Українські народні думи відображали події героїчного характеру, підносили ідею патріотизму. У них возвеличувалась звитяжність героїв, борців за незалежність вітчизни. Герої народних дум наділені незвичайною силою, мужністю, розумом, кмітливістю. Таким узагальненим образом захисника рідної землі є козак Голота. Це відважний і дужий воїн, який завжди готовий захищати свій край від ворогів. Він розважливий, впевнений у своїх силах, досвідчений, спритний.

Мужній герой Самійло Кішка з однойменної думи п'ятдесят чотири роки пробув у турецькій неволі, але не скорився ворогові, а у слушний час організував повстання козаків і вивів їх додому. У думі «Іван Богун» оспівуються народні герої України, активні учасники національно-визвольної війни українського народу 1648—1654 рр. Богдан Хмельницький та Іван Богун.

Українські народні думи утверджують високу патріотичну свідомість народу, щире співчуття до невольників, вірність батьківщині, поняття совісті та моралі.

Славетна героїня Маруся Богуславка (За народною думою «Маруся Богуславка»)

Справжнім літописом українського життя стали народні думи. Народні співці засвідчили героїчні і трагічні сторінки вітчизняної історії, емоційно і пристрасно оспівали славетних воїнів-козаків, справжніх патріотів своєї землі.

Окреме місце посідає «Дума про Марусю Богуславку», яка, на відміну від інших, уславила подвиг жінки. Знаємо з історії, що татари своїми набігами спустошували українські землі, а люд зганяли в полон. Безліч молодих хлопців і дівчат змушені були все життя проводити в неволі. Схожа доля і у Марусі Богуславки. Це не історична особа, а узагальнений образ жінки-полонянки, яка потрапила в неволю і одружилася з турецьким султаном. Та й на чужині не забула вона Україну. Бажає допомогти співвітчизникам визволити їх, на ясні зорі, «на тихі води, у край веселий, у мир хрещений». Сімсот людей завдячують їй своїм порятунком після тридцяти літ неволі.

Я дуже співчуваю Марусі Богуславці, тому що вона гірко сумує за Батьківщиною, але волею злої долі «вже потурчилась, побусурменилась». В той

же час вона розуміє, що все те чужинське «лакомство» — «нещасно». Мені здається, що в цих словах звучить її зневага до самої себе.

Я захоплююся мужністю і розумом дівчини, ім'я і подвиг якої увічно в думі.

Розмаїття українських пісень

Навчаючись у школі, ми читали твори усної народної творчості. Народні пісні вивчали щороку. А коли в сьомому класі я ознайомила із ліричними піснями, то ще раз переконалась, що не дарма говорять, що українці — співуча нація.

Пісня була моему народові оберегом усе життя, була найближчим товаришем, допомагала в найтяжчі хвилини лихоліть. Але в кожному епоху життя нашої країни пісні звучали по-різному, відтворюючи історію життя і боротьби нашого народу, їх переживання, мрії, прагнення.

Пісня увібрала в себе найніжніші почуття кохання і розлуки, гіркої долі і смутку, радості і печалі, оповідаючи про життя людини. Українські пісні вражають своїм безміром і величчю, своєю тематикою: обрядові, історичні, родинно-побутові, суспільно-побутові, літературного походження. І кожний вид має безліч підвидів. От хоча б взяти обрядові пісні. За жанром вони поділяються на колядки, щедрівки, веснянки, жнивні, русальські, купальські, весільні, голосіння. Усі пісні надзвичайно мелодійні, чарують красою образів, пахнуть весняними дощами, запашними чорнобривцями, духмяним хлібом. Неповторність і незбагненність української пісні лікує душу і серце.

Відгук на пісню «Заповіт»

(Слова Т. Шевченка, музика Г. Гладкого)

На уроці української літератури, вивчаючи поезію Т. Шевченка, учителька дала нам можливість послухати пісню «Заповіт». Вірш Т. Шевченка ми вже знали напам'ять, і от — пісня.

Мелодія «Заповіту» пройнята мінором, але в ній немає суму і безнадійності, пов'язаних із думками про смерть. Музика звучить оптимістично, життєстверджуючи. Правда, спочатку повільно і неголосно, але мужньо, без усякого суму. Потім на словах «серед степу широкого» спів посилюється, голоснішає, викликає враження величі і безмежності неозорих українських степів. На словах «на Україні милій» звучання пісні знову спадає, зменшується, і ця фраза звучить тихіше, відчувається безмежна любов до свого краю.

Другий куплет співають голосніше, ніж перший, і на словах «як реве ревучий» досягає найбільшої сили. Так композитор передає могутність стихії, непоборного, невгамовного Дніпра.

У третьому куплеті мелодія звучить у прискореному темпі, рішуче, з гнівом до ворогів.

Останній куплет виконується з глибоким ліризмом і теплом, мрійно і натхненно, з упевненістю в кращій долі свого народу.

Пісня «Заповіт» викликала в мене схвилювання. Слухаючи її, я вперше захотів співати за грамзаписом. Я вважаю, що ця одна мелодія Г. Гладкого, полтавського учителя, прославила його навіки.

Українське село — жертва кріпаччини

(За повістю І. С. Нечуя-Левицького «Микола Джеря»)

У повісті І. С. Нечуя-Левицького «Микола Джеря» перед читачем постає галерея образів: Микола — головний герой, його батьки, дружина, односельці. Усі вони живуть у кріпацькій неволі, і ця обставина обумовлює їхні